

Vzestup Japonska

Od protivníka Západu k jeho
součásti?

Japonsko na mapě světa

Vzestup Japonska - obecná charakteristika

Země s neevropským obyvatelstvem, kde se prosadila **průmyslová revoluce – jedna z mála.**

Zvláštní ekonomický systém, zcela konformní se západním **tržním systémem** (má své zvláštnosti).

Dnes čtvrtá největší ekonomická síla světa (EU, USA, Čína).

Geografická charakteristika:

1. velká koncentrace **obyvatel.**
2. špatné vybavení **surovinami** → dovoz klíčových surovin pro 2. průmyslovou revoluci - uhlí a železná ruda.

Orientální feudalismus (7. st. - polovina 19. st.)

a) striktní rozkastrování obyvatelstva (příslušnost ke kastě dědičná) feudální rozdrobenost

→ dvorská šlechta – **kuge** → **samurajové** - vojáci → **rolníci, řemeslníci a obchodníci**

b) formální císař, zemi ovládají nejbohatší velmožové - **šógunové** (období 1192-1867)

c) rolníci byli k půdě připoutáni (**nevolníci**), platili 40 % hrubého výtěžku z úrody + peněžní rentu navíc

d) šířila se zbožní výroba, zemědělská výroba, manufakturní výroba - **textil** (hedvábnictví, bavlnářství)
vrstva obchodníků a lichvářů (budoucí bankéři, směnárníci) x ekonomická moc samurajů

Japonsko se definitivně sjednotilo v 16. století za vlády dynastie Tokugawy.

V 17. století bylo „objeveno“ evropskými mořeplavci (Portugalci, Španělé, Holanďané) **Japonsko se rozhodlo potlačit sílí křesťanství a nastoupilo cestu dobrovolné izolace, která přinesla zaostávání.**

V první polovině 19. století jsou kontakty se světem minimální. Posádky ztroskotaných lodí jsou často popravovány.

Japonsko v systému mezinárodních vztahů nehraje v polovině 19. století téměř žádnou roli.

Politika a důsledky dobrovolné izolace

Vztah Japonska ke světu popisuje tato historika: **V roce 1846 zakotvily v Tokijském zálivu dvě americké válečné lodě komodora Biddlea.** Při přepravě na břeh japonský námořník komodora napadl a urazil ho. Ten místo toho, aby jej dle japonského etického kodexu zabil nebo nechal zabít, se zasmál a potyčku přešel.

Ještě před příjezdem Američanů dorazila do Tokia zpráva, že Američané jsou slaboši, které není nutné brát vážně. Američan se nezachoval dle japonského etického kodexu a udělal „chybu“. **Japonci odmítli navázání kontaktů a zůstali v izolaci.**

Pověst Američanů vylepšil až kapitán James Glynn, který si roku 1848 pod hrozbou děl vynutil vydání ztroskotaných amerických lodí s bitevní lodí Preble v Nagasaki.

Přesto Japonci zůstali v izolaci. Otevření Japonska přinesla až mise komodora Perryho z let 1853 – 1854. Podobné cíle měla i mise ruského admirála Puťatina ve stejné době.

Perry si hrozbou zbraní vynutil přijetí a otevření Japonska světu (obchodu). V Japonsku roku 1857 zřídily USA konzulát.

Císař byl sice proti, ale rozhodující slovo měl šógun, který smlouvy podpořil.

Poté si podobné smlouvy vynutilo Rusko, Francie a Holandsko.

Japonsko se stalo součástí systému mezinárodních vztahů a nedobrovolně vystoupilo z izolace.

Důsledky otevření

Japonci se začali seznamovat s technologickou převahou západu - **japonská mise** do USA, Evropy s cílem získávat zkušenosti z vědy, techniky, průmyslu a státní správy

Nadále se ale považují za kulturně nadřazené a **na „bílé“ pohlíží jako na barbary**, kterými je nutné pohrdat. Obdobné předsudky vůči asiátům byly ale typické i pro evropské a americké společnosti. Mnohé z těchto přístupů v oslabené podobě žije v Japonském povědomí dodnes.

V Japonsku se formuje opozice proti otevření se světu. Skupiny samurajů napadají cizince a císař se roku 1862 pokusil prosadit vykázní cizinců a zastavení pronikání západních vlivů. Západní mocnosti hrozí vojenským zásahem.

Japonsko upadá do vnitřních svárů - **1863 občanská válka**,

Roku 1867 umírá císař Komei a na trůn nastupuje jeho patnáctiletý syn Meidži, který za podpory místních klanů roku 1868 odebírá moc šogunovi – restaurace císařské moci končí občanskou válku. **Obnovení císařské moci**.

Období vlády císaře Macuhita (1868-1912) se nazývá **meidži (osvícená vláda)** a podle toho i jap. modernizační revoluce.

Japonské reformy

Nový císař chtěl zemi modernizovat a vstřebával znalosti západu. Probíhá industrializace (slévárny, železnice, telegrafní síť...) a společenská modernizace - **reformy v 70. a 80. letech 19. stol.**

Základ: zrušení nevolnictví, kastovnictví, samurajové dostali obligace (základ podnikání) → končí renta z panství - **obecně odbourávány feudální privilegia vrstvy samurajů.**

Reformy v zemědělství: půda se mohla prodávat jako zboží a renta se platila ve formě daně pozemkové bez ohledu na naturální výnos (stát získával 80 % prostředků průmysl)

Industrializace probíhá pod taktovkou domácích klanů (Mitsubiši, Matsui, Kawasaki, Asano a další) – „pouze“ cizinci učí Japonce.

Jednotná **jenová měna (1874)** a byla provedena modernizační **bankovní reforma**

Roku 1871 probíhá reforma státní správy, zaniká klanový systém a vznikají prefektury. Roku 1889 je přijata ústava, která sice většinu moci dává císaři ale zároveň poprvé dějinách J. připouští demokratická pravidla a procedury (volba dolní komory císařského sněmu). Platila až do roku 1946.

Modernizace uchránila Japonsko soudu Číny, která slábla a hrozilo její rozdělení evropskými mocnostmi. Japonsko se stalo aktivním činitelem v systému mezinárodních vztahů.

Nástup imperialismu

Roku 1876 Japonsko vyslalo výpravu ke korejskému pobřeží, otevřelo si dva korejské přístavy a zahájilo tím spor s Čínou o vliv v této zemi.

Japonsko zažívá nárůst národního sebevědomí – to je pozadím **sporu o exteritorialitu cizinců – zrušena 1894** poté, co japonská vláda dala určité záruky provádění spravedlivých (myslí se dle západních pravidel) soudních procesů.

Praxe byla komplikovaná.

Japonsko zahájilo cestu budování vlastního impéria. Skutečně po evropském vzoru? Na rozdíl od evropských mocností ale tento proces nedoprovází průnik liberálních idejí a myšlenek.

Spory o Koreu vedly roku **1894 k válce s Čínou.**

Zaostalá Čína byla rychle poražena. Japonsko získalo Koreu, Thaj-wan (Formosu), Pescadorské ostrovy a poloostrov Liao-tung. Čína musí platit rozsáhlé reparace.

Japonsko participovalo na mezinárodních silách, které potlačily boxerské povstání (1899-1901).

Střety s velmocemi

Japonské vítězství ve válce s Čínou přivedlo Japonsko do zápasu s ostatními velmocemi.

Japonsko se dostalo v regionu do konfliktu v první řadě s Ruskem - usilovalo o získání Koreje, Lia-tungu, Port Arthuru a **Mandžuska - transsibiřskou magistrálu.**

Rusko mělo ve Vladivostoku flotilu a hrozilo válkou poté, co si zajistilo podporu Francie a Německa. Požadovalo zejména revizi režimu na poloostrovu Lia-tung.

Británie podporovala Japonce spíše než Rusko – počátek britského sblížení s Japonskem – **1902, uzavření spojenecké smlouvy** – revoluční událost v Britských dějinách, nahodání „skvělé izolace“.

Japonci si ale další válku nemohlo dovolit, protože vyčerpalo své zdroje a v otázce poloostrova ustoupili. Celkově krize posílila na japonské politické scéně síly, které usilovaly o rozsáhlou expanzi do zahraničí.

Paradoxně šlo o bývalé konzervativce, kteří před třemi desetiletími požadovali uchování japonské izolace – ideologií byl „nippon šugi“ – agresivní japonský nacionalismus hlásající kromě jiného i nenávisť k bílé rase.

Cíl japonské zahraniční politiky

Perimetr Japonskem ovládaných a na Japonsku závislých území kolem země.
Důsledkem: agresivní zahraniční politika vedoucí ke střetávání s ostatními mocnostmi.

Rusko-japonské nepřítelství

Japonsko-ruské spory nebyly utlumeny a kulminovaly.

Rusko-japonská **válka 1904 - 1905 (na jejím pozadí se Rusko propadá do zmatků revoluce roku 1905).**

Císař Meidži přijal jako strategii náhlý a překvapivý úder. Po náhlém úderu torpédových člunů na Port Arthur a porážce ruské tichomořské flotily porazil admirál Togo i ruskou baltskou flotilu. Japonská armáda vítězila i na pozemní frontě v Mandžusku.

Mírová jednání byla zahájena v Portsmouthu v New Hampshire po zprostředkování USA.

Japonci si vynutili ruské uznání svého panství v Koreji (od 1907 protektorát), odchod Ruska z Mandžuska a předání koncesí na stavbu drah v tomto regionu. Japonsko získalo Lia-tung a Jižní Sachalin.

Rusko ale zamítlo za tiché podpory USA reparace v hotovosti, které požadovaly armádní kruhy kvůli dalšímu zvětšování armády a námořnictva.

Roku 1907 Rusko výslovně uznalo japonské nároky v Koreji a Mandžusku. USA vyměnily jejich uznání za japonské uznání zvláštních amerických závazků na Filipínách. Celkově **výsledky války podpořily radikální japonský nacionalismus.**

Japonsko nebylo spokojeno s výsledky míru. Tvrdí se, že šlo o první vážnou porážku bílého muže – hloupost – s Osmanskou říší prohrál „běloch“ mnoho bitev.

Rusko-japonská válka 1904-05

Počátek nepřátelství s USA

Z dlouhodobého hlediska válka zahájila nepřátelství Japonska a USA. USA – viník neprosazení všech japonských požadavků ve válce s Ruskem.

Japonci usilovali zejména o zvrácení americké politiky otevřených dveří v regionu, která obecně usilovala o rovné obchodní podmínky (prý) na bázi liberálních pravidel pro všechny – bylo to výhodné pro americkou ekonomiku.

Japonci nesouhlasili také s připojením Havaje k Unii v roce 1900, protože z dlouhodobého hlediska měli o ostrovy zájem.

V USA také sílí boj proti japonskému přistěhovalectví, které snižovalo platy amerických dělníků. Formují se mnohá občanská sdružení, která brojí proti japonským dělníkům.

Svoji kampaň vedl také tisk.

Občanská společnost v USA velmi výrazně přispěla k rozvoji americko-japonského antagonismu.

Při tvorbě námořního programu po rusko-japonské válce byly USA definovány jako nepřítel. To trvalo až do roku 1945.

Vzestup Japonska – 1. světová válka

Po vypuknutí 1. světové války se Japonsko díky spojení s Británií ocitá na straně Dohody – příhodné pro získání dalšího zámořského území.

Japonci obsadili německá území v Číně, Mariánské a Marshallovy ostrovy a Karolíny. (Austrálie obsadila německou Novou Guineu, N. Z. Samou)

Japonsko využilo válku k prosazení svých požadavků v Mandžusku (takzvaných 21 požadavků) Čína kapitulovala a Japonsko vojensky obsadilo Mandžusko a Vnitřní Mongolsko, zřídilo vojenskou základnu v Šanghaji a podrželo německou kolonii Čching-tao.

Japonsko intervenovalo (12 000) na Sibiři v době občanské války v Rusku až do roku 1922. Severní Sachalin okupovalo až do roku 1926.

USA odporovaly japonské okupaci sovětského území a tím dále zhoršovaly vzájemné vztahy.

Versailleská mírová smlouva dala Japonsku téměř vše oč žádalo a Japonci se stali členy SN. **Hlavní oblasti zájmu Japonsko v blízké budoucnosti měla ale být Čína.**

Japonsko využilo první světové války ke konsolidaci svého panství a vytvořilo základ skutečného impéria – chtělo být ostatními chápáno jako rovnocenná mocnost.

Nová pozice mezi velmocemi

1921 - Washingtonská konference o odzbrojení.

Témata konference: námořní odzbrojení, politika liberalizace obchodu, japonské vlastnictví šantungské provincie, svrchovanost Číny a Ruska (stažení japonských vojsk).

Její manifestovaným cílem bylo omezit zbrojení. V pozadí - snaha omezit japonskou expanzi.

Japonsko dalo na vědomí, že odmítá diskusi o svých aktivitách v Číně. USA tento požadavek ignorovali a oznámili, že i Japonci se účastní – velké dilema pro Japonsko.

Japonsko se po debatách mezi politiky a vojáky rozhodlo účastnit. Japonský vyjednaváč admirál Kato dospěl k závěru, že západ se chce dohodnout a že jeho cílem není primárně ochromit Japonsko.

Stanoven poměr mezi loďstvy USA, VB a J 5:5:3. Strategicky akceptovatelné pro Japonce.

Američané a Britové souhlasili s omezením svých základen v Pacifiku, souhlasili s japonským záběrem něm. kolonií. Japonci souhlasili, že opustí S. Sachalin, Sibiř a šantungskou provincii.

Japonsko-britská aliance byla rozpuštěna, protože nastal mír.

Autoritářské tendence

Ve 20. letech začíná stále více zasahovat do politiky japonská armáda a dochází k erozi, již tak slabých, demokratických institucí.

Velká hospodářská krize od roku 1929 tvrdě dopadla na Japonsko – ztráta trhů v Evropě a USA.

Civilní instituce ztrácí u vojáků prestiž – voda na mlýn vojenským nacionalistům.

Od roku 1927 stojí v čele předsedy vlády generál Giiči Tanaka. Jeho cílem byla konečná anexa Mandžuska (válka s Čínou) – časté vojenské převraty – mladí důstojníci.

Kwantungská armáda vypovídá poslušnost a rozšiřuje svoje angažmá v Číně.

V Japonsku generál Araki začal ve společnosti prosazovat zásady opírající se o radikální nacionalismus, rasismus (zaměřený proti bělochům), ideje imperialismu a principy bušidó.

Zbytky pronikuvšího západního liberalismu ve společnosti jsou tvrdě potlačeny.

V roce 1930 probíhá další konference o námořním zbrojení – Londýn. Japonci chtějí zvýšit limit na 70% tonáže VB a USA. Západ proti. Japonci dosáhli pouze zvýšení kvóty na 69% v oblasti křižníků.

Válka s Čínou

Další japonskou zahraniční politiku formuje vzpoura kwantungské armády, která v roce 1931 vyprovokovala válku s Čínou – **Mukdenský incident**.

Po řadě japonských provokací v létě 1931 došlo v noci z 18. na 19. září 1931 k výbuchu na železniční trati severně od Mukdenu. Poté zaútočily japonské oddíly na jednotky čínské armády v tomto prostoru.

Japonsko si u Společnosti národů stále tvrdilo jedno-„chráníme japonské občany na tomto území“. SN přijala řadu rezolucí požadující ukončení agrese. Japonsko je kupodivu ignoruje.... .

USA stály před těžkým dilematem. Nakonec se rozhodly pro diplomatický nátlak, jehož výsledkem bylo de facto ponechání volné ruky japonských agresorům. **Důležité bylo uchovat mír!**

Čína byla vojensky slabá. Měla ale silnou ekonomickou zbraň: bojkot japonského zboží byl v době VHK velmi účinný.

Japonská agrese v Číně je začátkem konce SN a ukázala její limity. Takzvaná Lyttonova komise sice odsoudila japonskou agresi ale uznala, že Japonsko má v Mandžusku zvláštní zájmy.

Japonci podrážděně reagovali na jakoukoli kritiku a VB, Fr. A USA – zdrženlivý postup.

V roce 1932 Japonsko vyhlásilo loutkový stát Mandžu-kuo. Japonsko pokračovalo v agresi proti Číně.

Eskalace agresivní politiky

Japonci se snaží ve 30. letech příliš neprovokovat západ, alespoň do doby než dokončí výstavbu válečného loďstva.

Ekonomicky pozvolně pronikají do jihovýchodní Asie. Japonský průmysl začíná expanzi do Madžuska.

Japonsko se agresivně staví pro světovému komunismu a SSSR.

Sověti roku 1936 posilují svoji vojenskou přítomnost na Dálném východě a Japonsko je vnímáno jako nepřítel číslo jedna. 80% japonské pozemní armády je vyčleněno pro boj se SSSR.

Japonsko v roce 1935 vypovídá všechny dohody o regulaci námořního zbrojení.

Do čela kwantungské armády byl postaven generál Tódžó – zdařilo se ji dostat pod kontrolu Tokia.

Tódžó patřil mezi zastánce konfrontace se SSSR.

Japonská expanze v Číně mezi válkami

Cíle japonské agresivní politiky

Základní principy národní politiky - léto 1936 japonští zástupci ministerstev války a válečného námořnictva vypracovali dokument nazvaný Základní principy národní politiky, který 11. srpna 1936 schválil tzv. užší kabinet, složený z premiéra Hiroty a ministrů války, válečného námořnictva, financí a zahraničí.

„Japonsko se musí snažit čelit agresivní politice velmocí ... ucelenou politikou zámořské expanze“, a proto je nezbytné „urychleně ukončit budování systému národní obrany a vyzbrojení, aby zajistilo pozici říše jako stabilizačního faktoru ve východní Asii“.

Dokument přímo hovoří o tom, že **„Japonsko má v úmyslu se zbavit hrozby ze strany SSSR a připravit se proti Británii a Spojeným státům“.**

Tomuto cíli měla posloužit úzká spolupráce mezi Japonskem, Mandžu-kuem a Čínou, ekonomické zázemí mělo pomáhat vytvořit **„hospodářské a rasové pronikání do Jižních moří“.**

V dokumentu s operuje termínem „národní obrana“, i když ve skutečnosti se jedná o plán rozsáhlé agrese.

Eskalace války v Číně I.

V roce 1937 se Japonsko vrhlo do eskalace války s Čínou.

Poprvé bylo armádní i politické vedení státu jednotné v názoru, že je vhodná příležitost k prosazení japonské hegemonie v tomto prostoru. Japonci chtěli prosadit svůj vliv v severní Číně a vnitřním Mongolsku.

Západ vzhledem k eskalaci krize v Evropě reagoval podobně zdrženlivě jako v roce 1931.

Velmoci s částečnou výjimkou USA v zásadě uznávaly zvláštní zájmy Japonska v Mandžusku, protože jinak by těžko obhajovaly svoje zvláštní zájmy ve vlastních koloniích.

Japonská agrese bývá někdy interpretována jako opakování evropského postupu v 19. století při parcelaci světa. Svět byl ale v roce 1937 přece jen jinde než před sto lety. Také metody užitá Japonci nesnesou srovnání s metodami Evropanů. I cíle byly odlišné.

Japoncům nešlo o vybudování kolonie v pravém smyslu slova (osídlené vlastním obyvatelstvem) nýbrž o podrobení co největšího počtu Číňanů.

Tódžó také kalkuloval s tím, že po obsazení severní Číny vyvolá konfrontaci se SSSR a obsadí jeho východní oblasti.

Startérem japonsko-čínské války v letech 1937 - 1945 byl incident u mostu Marca Pola v oblasti Peking-Tiencin. (ztracení vojáci při vykonávání osobní potřeby)

Eskalace války v Číně II.

Francie a Velká Británie sondovaly postoj USA. **Spojené státy se ale odmítly angažovat a setrvaly na pozicích izolacionalismu.**

27. 7. 1937 Japonsko zahájilo masivní útok na Peking. Na obsazeném území se rabovalo a plenilo. Po vyklizení Pekingu Číňany Japonci ustavili loutkovou vládu. Čína měla 191 divizí s 2 mil vojáky. Japonci 17 divizí se 380 000 vojáky. Čína neměla zálohy.

Branná povinnost byla jen na papíře. **V opotřebovací válce, kterou vedli jak nacionalisté vedení Čankajškem, tak komunisté pod Mao-Ce-Tungem Japonsko nebylo schopné zvítězit.**

Japonci plánovali, že válku ukončí za jeden měsíc. Válka se ale protáhla. V zemi byla posílena cenzura a málokdo měl odvahu se ptát, který měsíc bude ten poslední... . Válka v Číně zapříčinila, že již v roce 1940 byly zrušeny 12. Olympijské hry v Tokiu.

V říjnu 1937 sice Roosevelt označil Japonsko za agresora, ale USA nadále zůstávaly v izolaci a nadále obchodovaly s Japonskem (kromě válečného materiálu).

Vrcholem válečných zločinů v historii je masakr v Nankingu. Za oběť padlo 100 000 – 200 000 Číňanů.

Eskalace války v Číně III.

Po dobytí Nankingu předložilo Japonsko Číně mírový návrh, který odhalil japonské válečné cíle.

1. Čína uzná republiku vnitřní Mongolsko za samostatný stát.
2. Japonsko zvětší oblasti působnosti svých vojenských posádek v Číně.
3. V severní Číně nebudou jmenováni žádní protijaponsky smýšlející činitelé.
4. Japonci rozšíří své území v Šanghaji.
5. Čínská vláda ustane v protijaponských aktivitách a bude je stíhat.
6. Čína se stane spojencem Německa a Japonska podpisem Paktu proti kominterně.
7. Čína sníží clo na japonské zboží.
8. Čína musí respektovat japonská práva. (tedy vše co chce Tokio)

Za těchto okolností byl kompromisní mír nemožný.

Konflikt se SSSR

Japonské pronikání do Číny nelibě nesl SSSR - podporu prosovětskému režimu v Mongolsku roste – přípravy na válku. Poměr sil byl 3:1. **Po podpisu Paktu proti Kominterně (1936 – Berlín Tokio) vztahy SSSR a Japonska ochladly.**

V předvečer druhé světové války došlo roku 1939 k sadě konfliktů mezi SSSR a Japonskem u jezera Cha-San a řeky Chanchyl-gol.

Zejména konflikt u řeky Chanchyl-gol měl podobu regulérní války, kdy se střetly desítky tisíc vojáků se stovkami tanků, děl a letadel.

20. srpna 1939 zahájili Sověti protiofenzívu.

Sověti vzešli z války vítězně. Jak to ale bylo dodnes nevíme, protože sovětské archivy dosud mlčí.

Po uzavření sovětsko-německého paktu o neútočení se ale již od podzimu 1939 začínaly pomalu normalizovat - na konci roku 1939 Japonsko Sovětskému svazu nabídlo rozšíření vzájemných obchodních vztahů.

Po pádu Francie a Nizozemska v roce 1940 směřovalo Japonsko svoji další expanzi v Asii jižním směrem na bývalé kolonie těchto poražených zemí.

Dne 9. června 1940 byla v Moskvě podepsána dohoda o vymezení hranice mezi Mongolskem (jehož byla Moskva jakýmsi "protektorem") a Mandžuskem a Japonsko nabídlo SSSR k posouzení návrh dohody o neutralitě mezi oběma státy.

Normalizace vztahů se SSSR

V březnu 1941, kdy japonský ministr zahraničních věcí J. Macuoka projížděl přes Moskvu na návštěvu Berlína.

24. Března 1941 - jednání se Stalinem – **Stalin ke zlepšení vzájemných vztahů uvedl, že „to pokládá nejen za nutné, ale i za zcela reálné.“**

Ve dnech 27. března až 4. dubna 1941 Macuoka jednal s Hitlerem a Ribbentropem v Berlíně.

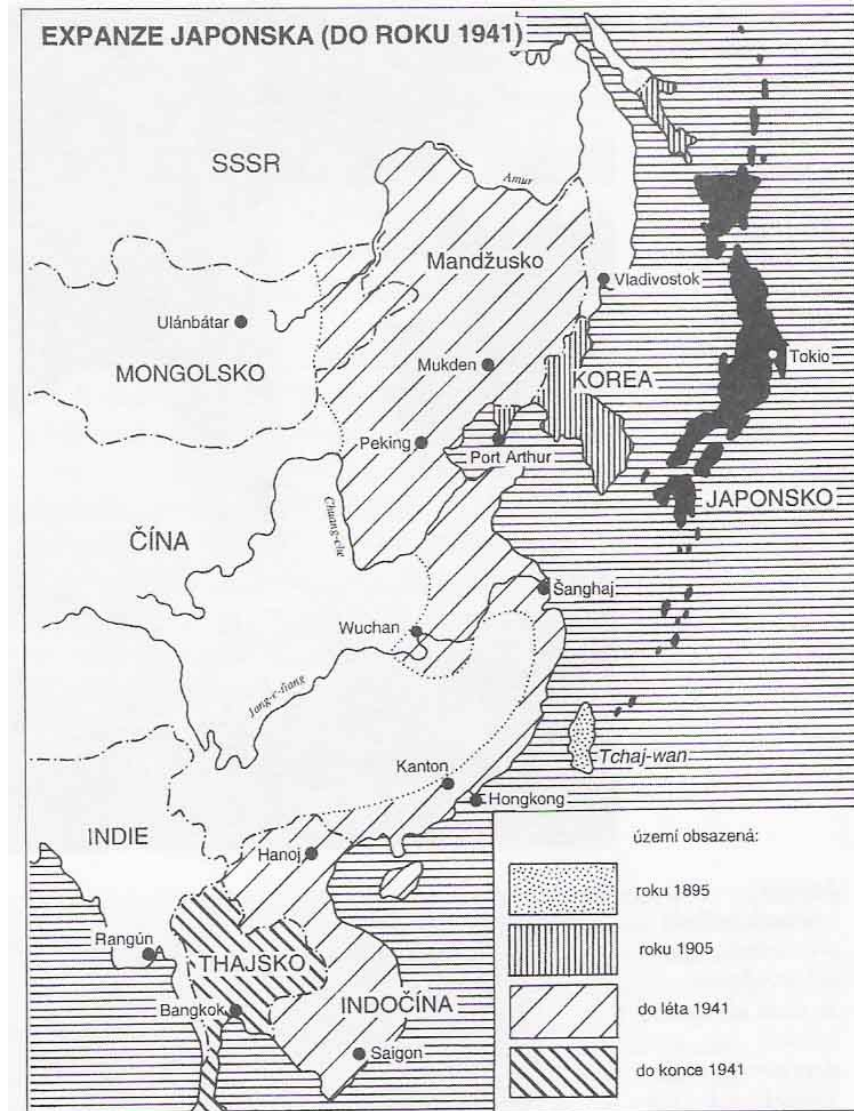
Němci počítali s tím, že SSSR vojensky porazí vlastními silami a neusilovali o to, aby se Japonsko k útoku na SSSR připojilo. Podpořili naopak japonský postup proti britským držávám v jihovýchodní Asii.

S již učiněným rozhodnutím zaútočit na SSSR ale Macuoku neseznámili.

Ribbentrop Macuokovi pouze oznámil, že „současné vztahy s Ruskem jsou korektní, ale nikoli přátelské“. Za důvod **ochlazení označil sovětské požadavky ve Finsku** a na Balkáně a naznačil, že „německá armáda je připravena na všechno.

Proto v dubnu roku 1941 byla uzavřena mezi Japonskem a Sovětským svazem dohoda o neútočení, která byla oběma stranami dodržována, dokud byla pro SSSR výhodná.

Srpen 1945 – SSSR vstupuje do války s Japonskem, slíbil to na Jaltě a v Postupimi – bylo to pro SSSR výhodné!

Vznik OSY

Ribbentrop začal aktivně jednat s Japonskem již v roce 1935. Pro německou veřejnost byl Hitlerův posun směrem k projaponské politice na Dálném východě stejně nepochopitelný jako jeho náklonnost k Mussolinimu.

Až do roku 1937 ho Blomberg, armáda i ministerstvo zahraničí přesvědčovali o spojenectví s Čínou, kam je vedla vidina získání **značného množství nerostných surovin výměnou za německé zbrojařské produkty**. Ale Hitlerovi se Čankajšek zdál zkorumpovaný a předpokládal v Číně blízkost bolševického nebezpečí.

Koncem listopadu 1936 Japonsko učinilo podpisem Paktu proti Kominterně první důležitý krok na cestě k pozdějšímu vytvoření aliance s evropskými fašistickými mocnostmi.

Podstata Paktu proti Kominterně se týkala zejména výměny informací o aktivitách Kominterny a spolupráce proti SSSR a vzájemně působit proti „komunistickému rozvratu“ vyvolávanému aktivitami komunistické internacionály (Kominterny).

Tento pakt se vymykal stanoveným cílům japonské zahraniční politiky, ale pro Japonsko se stal přijatelným z důvodů, že ve svých důsledcích mohl znamenat faktické ohrožení francouzských a britských koloniálních zájmů v jihovýchodní Asii.

Stanovil společné závazky ve vzájemné koordinaci postupu proti SSSR.

Tajný dodatek – neutralita v případě konfliktu se SSSR, žádné smlouvy se Sovětským svazem, které by se prohřešovaly proti duchu této smlouvy.

Itálii, která se připojila k Paktu proti Kominterně v listopadu 1937, byla existence tajného dodatkového protokolu zamlčena.

Vzniky OSY – přistoupení Itálie

Japonsko dělá potíže – efekt paktu Molotov-Ribbentrop.

Paktem mezi Hitlerem a Stalinem z roku 1939 však Hitler podmínky stanovené v dodatkovém protokolu porušil. Japonsko obdobně na jaře 1941 podepsalo smlouvu o neútočení se SSSR.

6. 11. 1937 v Římě k Paktu přistoupila Itálie, 1939 Španělsko, Maďarsko a Mandžů-kuo.

Za druhé světové války Pakt podepisují některé loutkové pronacistické režimy v okupované Evropě, na Dálném východě to pak byl režim projaponského kolaboranta v Číně Wang Ťing-weje. V roce 1941 byl Pak proti Kominterně prodloužen o dalších 5 let.

Pakt proti Kominterně nebyl vojenským svazkem, ale položil základy pro jeho pozdější uskutečnění.

Od roku 1937 - koordinační osa – „Osy Berlín-Řím-Tokio“. Nikdy nevypracovány plány na strategickou koordinaci vedení války.

Mussoliniho nadšení po spolupráci s Německem a úspěchu intervence ve Španělsku 1936 urychlilo rozhodnutí o připojení. Nato Itálie vystoupila ze Společnosti národů.

Ribbentrop považoval třístranný pakt mezi Německem, Japonskem a Itálií za záložní pojistku „pro případ nevyhnutelného konfliktu se západními mocnostmi“.

Pakt tří

K obnově japonsko-německých rozhovorů došlo v létě roku 1940, které vyústily do dlouho očekávané aliance Německa-Itálie-Japonska.

Iniciativa vzešla z německé strany. Především v řadách velení japonského válečného námořnictva neustával značný odpor k alianci s Německem.

Nejdůraznějšími obhájci paktu byli ministr zahraničí Macuoka a ministr války generál Tódžó. Macuoka se nakonec stal tím, kdo přesvědčil i odporující japonské vedení.

Slavnostní podepsání Paktu tří pak proběhlo 27. 9. v 1940 v Berlíně. Pět hlavních článků paktu představuje poměrně krátký text.

V prvním článku Japonsko uznalo „vůdcovství Německa a Itálie při zavádění nového řádu v Evropě“. V druhém článku Berlín a Řím přiznávají tutéž roli pro „Velkou východní Asii“.

Třetí a čtvrtý článek zavazoval na dobu deseti let signatáře „k vzájemné pomoci všemi politickými, hospodářskými a vojenskými prostředky“, jestliže by některý byl napaden Spojenými státy.

V tajném dodatečném protokolu si Japonsko vyhradilo právo posoudit, zda o takový útok jde.

Zhoršení vztahů se Západem

Souběžně se se zapojováním Japonska do koalice s Německem a Itálií se zhoršují japonsko-americké vztahy. **USA kvůli japonské válce v Číně v červenci 1939 hrozí neprodloužením obchodní smlouvy.**

Vzhledem k tomu, že USA byly největším světovým exportérem ropy a Japonci byli na ní závislí to znamenalo katastrofu pro japonské válečné úsilí. Zároveň ale tento krok znamenal **vyhlášení otevřeného nepřátelství Japonsku.**

Vypuknutí války v Evropě vytvořilo prostor pro další Japonskou expanzi v Číně, protože evropské mocnosti stáhly svoje malé kontingenty a nemohli se problému věnovat.

V červnu 1940 si Japonsko vynutilo na VB (válka v E.) uzavření Barmské cesty, kterou do Číny proudil americký válečný materiál – po ochabnutí sovětských dodávek z téhož roku velký problém pro Čankajška.

Japonci si na podzim 1940 vynutili na vládě ve Vichy rozmístění svých vojáků v Indočíně – kvůli válce v Číně a kontrole ropných pramenů.

Británie v reakci otevřela Barmskou cestu (hrozba německé invaze se zmenšila) a USA zavedly obchodní embargo proti Japonsku.

Japonská expanze 1940-1941

Příprava války

Ekonomická blokáda začala svírat Japonsko a to začalo připravovat veřejnost na brzkou válku. Noviny začaly s masivní propagandou.

List Mainiči Šimbun 27. září 1940 při podpisu smlouvy s It a N napsal:

„Konečně nastal čas, kdy japonské snahy vybudovat východní Asii osvobozenou od anglosaského jha, která bude pravým domovem pro Východoasijce, plně souzní s úsilím Němců a Italů, kteří se vymanili z anglosaských spárů a bojují nyní za zrod nového řádu v Evropě a důstojnou budoucnost odpovídající jejich silám“

V Japonsku převládali příznivci expanze na Jih. V na jaře 1941 byla podepsána smlouva se SSSR o neútočení.

Na japonské obsazení Indočíny USA reagovaly 25. července 1941 zastavením dodávky ropy

Řešení

a) Japonsko do půl roku získá nový zdroj nebo b) Japonsko ukončí expanzi v Číně.

Léto 1941 – rozhodování, kam expandovat a) sever – válka se SSSR a b) jih – válka se USA.

Japonci se rozhodli pro válku s USA – nebylo na výběr, protože chtělo válku v Číně.

Strategická situace

Japonsko bylo zataženo do vleklé opotřebovací války v Číně, která vázala statisíce vojáků.

Ekonomické embargo USA a VB

Se SSSR sice existovala smlouva o neútočení, ta ale platí jen tak dlouho, pokud je pro Stalina výhodná... .
Viz vývoj v roce 1945.

Ekonomický potenciál Japonska činil zhruba ne 10% Amerického, nedostatky v surovinách (ropa, žel. ruda, uhlí a legovací prvky), obecně horší technologická úroveň průmyslu. Populace Japonska činila 60 mil, proti 450 mil Číňanů a 180 mil Američanů.

Japonská expanze do Jihovýchodní Asie mohla přinést suroviny, ale ne průmysl. Komunikace se spojenci obtížná. VB blokuje na moři jak Německo tak Itálii. Po 22. 6.1941 je ze hry Transsibiřská magistrála.

Na podzim 1941 mělo Japonsko výhodu zmobilizované armády, loďstva a letectva. Vzhledem k rozvíjení bojového potenciálu USA šlo ale o výhodu dočasnou.

Tyto okolnosti svědčily buď pro válku koncem roku 1941, nebo pro vyklizení Číny.

Dne 2. 12. 1941 padlo definitivní rozhodnutí.

7. 12. 1941 – napadení PH – válka s USA a VB. Zahájení války v Tichomoří – **nejkomplexnější válečná operace v dějinách (námořní, letecké a pozemní akce na obrovském teritoriu) v jedné z nejméně výhodných strategických situací.**

Jap. Exp. 1940-1941 - suroviny

Japonské úspěchy I.

Na obranu obleženého Singapuru poslali Britové do Malajska 2 bitevní lodi, Prince of Wales a Repulse (obě se o půl roku dříve podílely na potopení německé lodi Bismarck), které Japonci potopili náletem již 10. 12. 1941 a 15. 2. 1942 se obrana Singapuru vzdala - desetitisíce britských a australských vojáků padly do zajetí, kde jich třetina zemřela při otrockých pracích.

Podle Churchillových slov to byla *"nejhorší kapitulace v britských dějinách"*. **Byl to významný mezník v dějinách impéria. Od té doby se např. Austrálie a Nový Zéland spoléhaly spíše na pomoc USA než na mateřskou zemi.**

Pouhé čtyři dny po dobytí Singapuru Japonci bombardovali australský přístav Darwin, i když k invazi se neodvážili. Pádem Singapuru bylo rozhodnuto i o nizozemské Indonésii.

Nejdéle se bránili Američané na Filipínách. Hlavní město Manila se bránilo do 2. ledna 1942, poslední americká pevnost, Corregidor, až do 7. května 1942.

Velitel filipínské obrany, generál Douglas MacArthur, unikl z japonského obklíčení do Austrálie, kde prohlásil: *"Prorazil jsem a vrátím se zpátky"*. Brzy poté pak už přišel zlom v podobě bitvy u Midway (6. června 1942).

Také jižní část Nové Guineje se podařilo Australanům ubránit a japonský postup byl zastaven i v Barmě.³²

Japonské úspěchy II.

Účinek japonských úspěchů na kolonie byl přesto obrovský. Náhlé japonské vítězství přijali obyvatelé dobytých zemí různě.

Nejvýraznějším dojmem byl asi otřes z rychlého zhroutilí koloniální moci a mýtu o "nadřazenosti Západu".

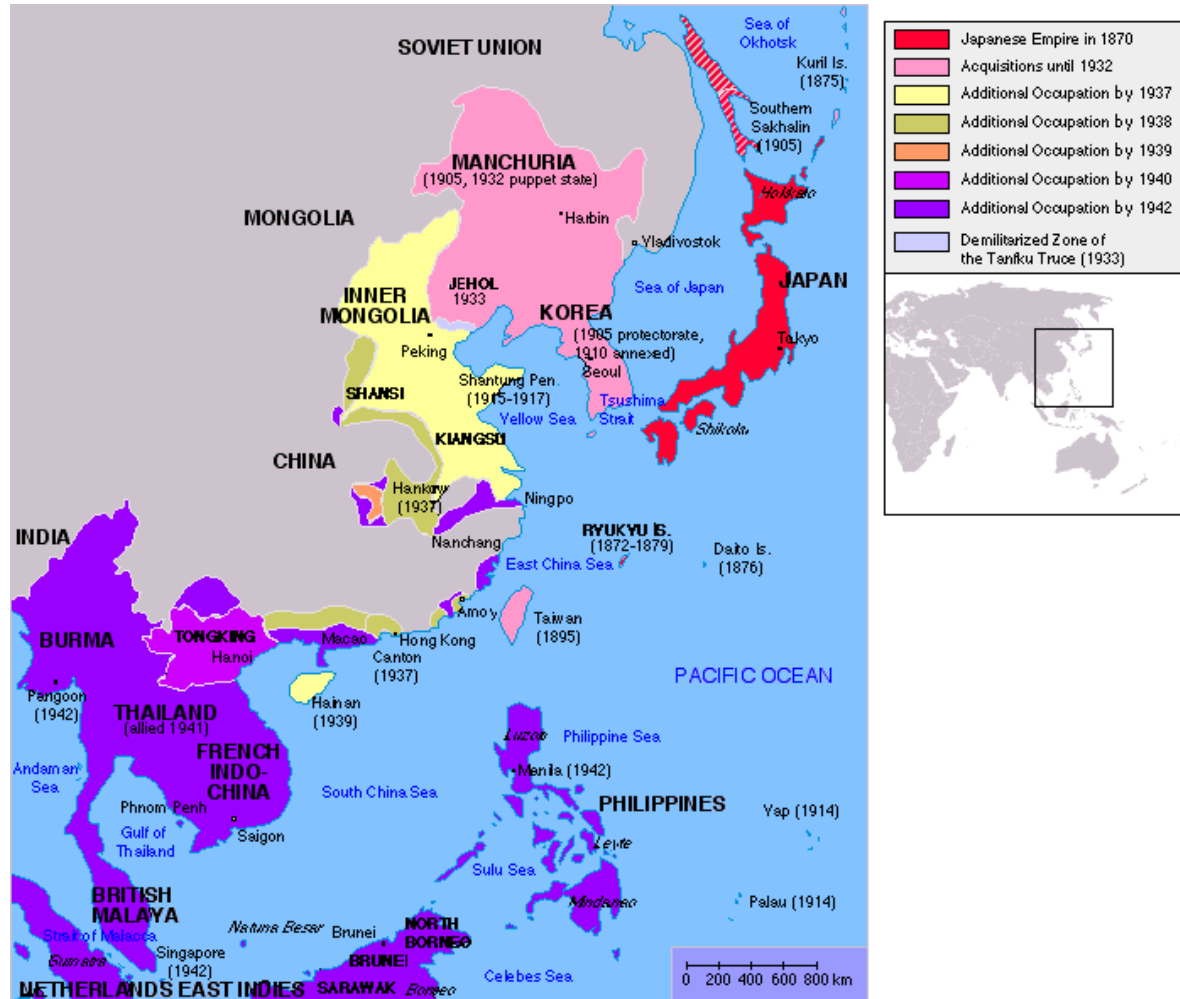
Pouze Američané na Filipínách vytvářeli oddíly domobrany, které proti Japoncům velmi tvrdě bojovaly.

Japonci se prohlašovali za osvoboditele od koloniálního útlatku pod heslem "Asie Asijcům". V dobytých zemích slibovali samostatnost a vytvoření "Východoasijské sféry společného rozkvětu", která ukončí "bílý útlatk" a imperialistické vykořisťování nahradí hospodářskou prosperitou.

V roce 1943 - Tokio - "Shromáždění národů Velké východní Asie", za účasti představitelů loutkových vlád Číny, Indie, Thajska, Barmy, Mandžuska a Malajska.

Japonská kulturní mise vysílala do celé jihovýchodní Asie buddhistické, muslimské i křesťanské duchovní, aby ukázala, že je spojuje společná víra, šířila se propaganda panasijská a protizápadní.

Byly propuštěny stovky nacionalistů z koloniálních věznic a koncentračních táborů, kde je vystřídali bílí zajatci.

Japonská říše na vrcholu (1942)

Realita na dobytých územích I.

Všude, kam Japonci přišli, zaváděli "**dočasné**" vojenské okupační správy.

Navzdory propagandě o "*Sféře společného rozkvětu*" tak byly od sebe jednotlivé země hospodářsky izolovány víc než v koloniálním období, neexistoval společný trh a vážla doprava.

Japonské okupační úřady odmítaly podporovat vše, co nebylo přímo spojeno s japonským válečným úsilím, opomíjely základní pravidla hygienické a lékařské péče.

Období japonské okupace tak bylo provázeno epidemiemi malárie, cholery a neštovic; přitom veškeré léky, z koloniálního období byly zabrány pro potřeby japonské armády a nové se nedovážely. Potraviny, zejména rýže, byly odváženy pro japonské okupační jednotky a armády na frontách.

Pro zbytek pak už nebylo dost lodí na dopravu, takže v tradičních vývozních oblastech (Thajsko, Barma, Indočína) se hromadily zásoby, zatímco jinde, včetně zemí, které nebyly válkou přímo zasažené, propukal hladomor.

Nejbrutálnější formou japonské tyranie byly odvody pracovních sil. Jen na stavbě tzv. "železnice smrti" mezi Thajskem a Barmou zahynulo na podvýživu a epidemie kolem 250 tisíc novodobých otroků z celé jihovýchodní Asie, z toho 12 tisíc bělochů.

V "osvobozených" zemích dříve či později začal organizovat odboj.

Realita na dobytých územích II.

Jedno z prvních odbojových hnutí (kromě válčící Číny) se vytvořilo v Indočíně. Už od roku 1940 zde bojovali partyzáni proti koloniální Francii i japonským okupantům.

V květnu 1941 Ho-Či-Min (1930 založil KS Indočíny) založil jednotnou antifašistickou *"Ligu nezávislosti Vietnamu"* (Viet-Minh).

Podobně vznikala partyzánská hnutí i jinde. **Na Filipínách fungovala početná odbojová organizace se silnou účastí komunistů *"Hukbalahap"* (Lidová armáda protijaponského odporu), částečně zorganizována ještě Američany před ústupem roku 1942.**

Podobně i malajští Číňané, založili v roce 1943 *"Malajskou protijaponskou armádu"*.

V Barmě byl odboj z větší části organizována předáky strany Doudama, téže, která byla ve vládě. V srpnu 1944 vyhlásili *"Antifašistickou ligu národní svobody"* a v březnu 1945 jejich armáda zaútočila na Japonce.

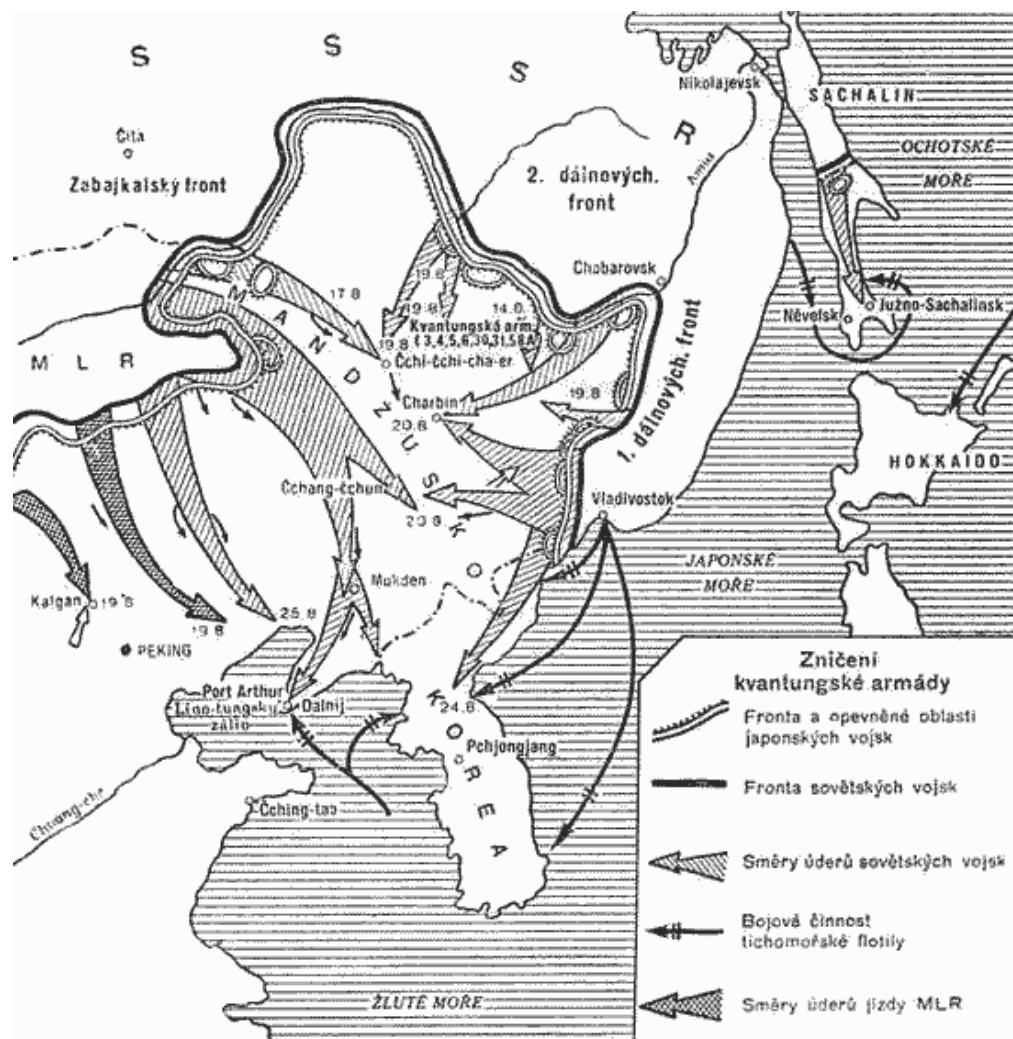
V Indonésii byl odboj mnohem slabší než jinde, a to ze stejných důvodů jako za vlády Nizozemí.

"Věrný spojenec Japonska", Thajsko, následoval příklad evropských států jako Itálie a Rumunsko a na konci války přešel na stranu Spojenců.

Pacifické válčiště

SSSR ve válce s Japonskem

Důsledky 2. světové války

Po vypuknutí SV – snaha **USA zachovat si zvláštní postavení v Japonsku vyplývající z jejich výlučné okupace.**

Po zničující porážce a okupaci Japonska v roce 1945 se původně předpokládalo, že země bude totálně demilitarizována a nikdy nebude mít ozbrojené síly.

Článek 9 japonské ústavy, který říká, že Japonsko navždy odmítá válku jako prostředek řešení sporů mezi národy, nikdy nebude udržovat ozbrojené síly ani jiný válečný potenciál a odmítá i princip, že stát má právo válčit.

Proběhla násilná demontáž starého režimu a import demokracie.

1947 – volby, vítězí Japonská socialistická strana silně levicový program, kolektivizace, znárodnění – blíže SSSR.

Tlak USA proti levici i proti pravici (militaristé).

Japonskem se v roce 1947 přehnala vlna stávek a teroristických útoků organizovaných japonskými komunisty a odboráři – potlačeno silou.

Japonsko bychom mohli přímo označit za americký protektorát. Po druhé světové válce neusilovalo o vybudování nové armády, ale zcela pod vlivem Spojených států, který zpočátku zajišťovala i okupační vojska, přestala být japonská zahraniční politika agresivní.

ZP Japonska se tvoří v USA.

1951 – dosaženo předválečné úrovně výroby. **Americká okupace trvala do roku 1952, od roku 1956 získalo Japonsko členství v OSN.**

Japonsko ve studené válce: korejská válka

Japonsko oficiálně dodnes nemá armádu – japonské síly sebeobran, **dnes to ale de facto je armáda.**

1950 vznikly tzv. Národní policejní zálohy a 1954 Japonské sebeobrané síly (Japan Self-Defense Forces- JSDF). SDF patří za jedny z nejkvalitnějších mimo atlantickou oblast.

Kvůli obviněním z militarismu (která ale tak jako tak přišla) byl od počátku kladen důraz na jejich civilní kontrolu a také na to, že nebudou působit v zahraničí a budou sloužit jedině k obraně Japonských ostrovů.

1950-1953 – korejská válka – invaze KLR na Jih.

Tradičním americkým novodobým spojencem na Dálném východě byla Čína. Tak tomu mělo být i po druhé světové válce.

Čankajšek prohrál mocenský boj s komunisty (1949) a ČLR se automaticky stala americkým nepřítelem.

USA – potřeba silného spojence v regionu.

Jižní Korea - slabá a navíc vedena autoritářským vůdcem Li Syn-manem.

Zbývá Japonsko.

USA využívaly Japonsko jako logistickou základnu v době korejské války, což napomohlo i ekonomickému růstu země.

Japonsko ve studené válce: ekonomický vývoj

Japonská ZP se v období studené války výrazně orientovala na USA.

V roce 1960 byly podepsána spojenecká smlouva, na základě které jsou v Japonsku přítomny vojska USA.

Od poloviny 50. let Japonsko začalo vztahy normalizovat a dosáhlo dohody ohledně reparací s Barmou, Filipínami, Vietnamskou republikou, Indonésií a Filipínami (s Thajskem se definitivně dohodlo až v roce 1963) a obnovilo diplomatické a obchodní vztahy.

Spolu s reparacemi Japonsko poskytovalo výhodné úvěry a bezúroční půjčky a zahájilo přímou zahraniční pomoc a také mohutné investice do těchto zemí.

Japonsko prodělalo obrovský hospodářský růst - začal mimořádnou konjunkturou v letech 1954-1957, udržel se až do první ropné krize v roce 1973.

Japonská hodnota HDP se během dvou desetiletí zpětinasobila a Japonsko se zařadilo opět mezi ekonomické velmoci – na konci 70. let přijato do G7/8.

V 80. letech začalo polevovat napětí mezi Západním a Východním blokem a v roce 1980 se J. stalo druhou největší ekonomikou světa.

Nahradilo Japonsko Spojené státy na prvním místě žebříčku ekonomické pomoci a zadavatele nových obchodních investic v jihovýchodní Asii.

Nejvýraznější změna: 1978, vznikla tzv. Fukudova doktrína, pojmenovaná po tehdejším premiérovi Takao Fukudovi.

Tento směr nastoloval nový přístup k zahraniční politice Japonska, která už nadále neměla kopírovat tu americkou, místo toho kladla důraz na antimilitarismus, dobré vztahy se státy východní a jihovýchodní Asie. Součástí tohoto směru měla být japonská hospodářská dominance v regionu.

Celá snaha japonské zahraniční politiky studenoválečného období se dá charakterizovat jako pevné spojenectví s USA, opora proti expanzi komunismu a normalizace vzájemných vztahů se zeměmi v regionu.

Japonská zahraniční politika ve studené válce

4 principy ZP Japonska

1. Vnucený pacifismus

V šedesátých letech japonská vláda sama rozhodla o omezení japonských vojenských výdajů na 1 % HDP a stanovení takzvaných tří nejaderných principů – Japonsko nebude vyrábět a vlastnit jaderné zbraně ani s nimi obchodovat.

2. Bezpečnostní aliance s USA

1951 – bezpečnostní smlouva s USA – atomový deštník.

Přestože Spojené státy byly touto smlouvou vázány pomoci Japonsku v případě jeho napadení, pro Japonsko smlouva podobnou povinnost pro případ napadení Spojených států neukotvovala.

Ústupky – umístění amerických základen v Japonsku a zřízení nevelkého počtu japonských ozbrojených sil,

3. Normalizace vztahů s Čínou

Společná čínsko-japonská deklarace z 29. září 1972 - navázání diplomatických vztahů, poté Smlouvou o míru a přátelství roku 1978.

Ekonomická spolupráce.

ZP ČLR se posunula od ideologických otázek k ekonomické modernizaci a pragmatismu. Mezi lety 1977 a 1981 se vzájemný obchod ztrojnásobil a dosáhnul výše přes 10 miliard dolarů. V roce 1975 se stalo Japonsko pro Čínu zásadním obchodním partnerem. V průběhu osmdesátých let bylo Japonsko druhým největším obchodním partnerem ČLR, hned po Hongkongu. **Investice japonského kapitálu, transfer technologií a dovoz surovin do Japonska.**

Charakter ekonomik obou zemí se v tomto období efektivně doplňoval a Japonsko začalo do ČLR investovat mimo jiné formou rozvojových půjček a grantů.

4. Exportně orientovaná hospodářská politika.

Japonsko po studené válce: ZP v 90. letech I.

Spojenectví a partnerství s USA je pro Japonsko nejvýznamnějším zahraničním vztahem - se snaží ho příliš nenarušovat vzájemnými obchodními spory.

Základní disharmonie - funkce a využití japonských ozbrojených sil. USA podporují jejich větší nasazení při zahraničních kampaních.

Žádost USA o nasazení japonských os. v Perském zálivu – japonské NE - finanční podpora této operace, 13 USD se stalo zdaleka největším přispěvatelem.

Uvolnění ústavních restrikcí na zahraniční působení přišlo téměř ihned po rozpadu SSSR v roce 1992, kdy bylo schváleno nasazení japonských jednotek v rámci misí OSN. Následovala účast v zahraničních humanitárních misích v Mosambiku, Golanských výšinách, Východním Timoru a Nepálu.

Po událostech 11. září 2001 - premiér Džuničiró Koizumi - nutnost revize dosavadních zákonů a posléze došlo k rychlému povolení vysílání japonských sil do zahraničí i mimo mise OSN. Toto rozhodnutí umožnilo jejich nebojovou účast v Afghánistánu a posléze v Iráku. Japonská účast na těchto konfliktech byla vysloveně nebojového charakteru a po několika letech byla ukončena.

Spor: přítomnost téměř 50 000 amerických vojáků na základnách USA, zejména na ostrově Okinawa.

Ostrov zůstal pod americkou správou i po navrácení nezávislosti Japonsku v roce 1951 a měl tento statut mít podle původního plánu natrvalo.

Díky dlouhodobému diplomatickému úsilí byly ostrovy v roce 1972 Japonsku vráceny, ovšem za cenu zachování funkčnosti amerických základen.

Japonsko po studené válce: ZP v 90. letech II.

Rusko

V důsledku kapitulace Japonska v roce 1945 - územní zisky SSSR v oblasti Sachalinu a Kurilských ostrovů (Rusko o ně přišlo v letech 1904/05)

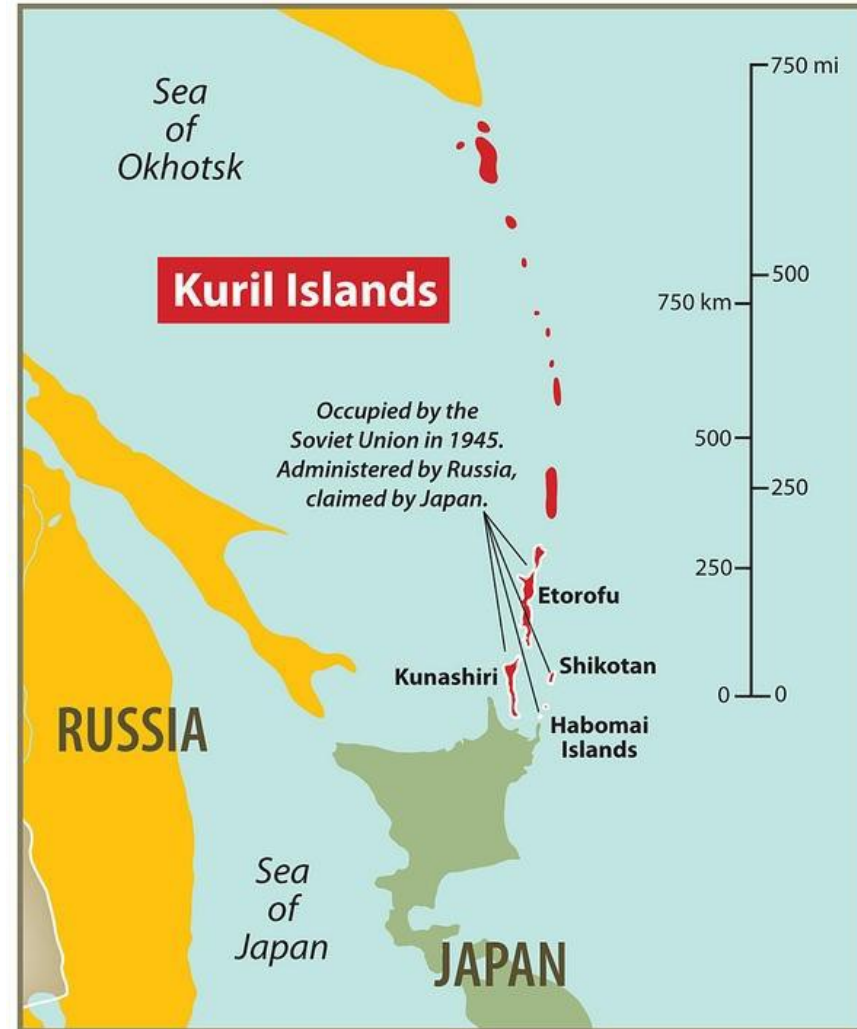
Kurilské ostrovy jsou dodnes sporným bodem vzájemných vztahů a hlavním důvodem pro fakt, že dodnes nebyla mezi oběma zeměmi uzavřena mírová smlouva.

Obě strany vedou spor o několik větších ostrovů u severního okraje Hokkaida a mají s nimi rozdílné hospodářské i vojenské zájmy.

Ani jedna ze stran neuznává jakékoli právní nároky oponenta na dané území - blokuje diplomatický postup – **výhodné pro Rusko, které území kontroluje!**

Názor japonské veřejnosti na Rusko, které je vnímáno jako zaostalá a barbarská země, před jejímiž expanzivními snahami je nutno být neustále na pozoru.

Rusko zdroj surovin pro japonskou ekonomiku a potenciálním trhem.

Japonsko po studené válce: ZP v 90. letech III.

Čína

Čína je už téměř tři tisíciletí v oblasti východní Asie hegemonem. Japonsko od ní přebíralo vlivy, přesto si ale uchovalo kulturní svébytnost.

Japonsko nikdy nazažilo čínskou invazi jako Korea a Vietnam, proto sem čínské vlivy přicházejí pomalu.

1937-45 – brutální japonsko-čínská válka – zatěžuje vztahy dodnes.

Diplomatické vztahy byly mezi Japonskem a Čínou vyostřené od roku 1972, kdy Japonsko dostalo zpět do správy ostrovy ve Východočínském moři, na které si kromě Japonska a Číny dělal nárok Tchaj-wan.

V počátku 90. let Japonsko prosazovalo politiku smířlivosti vůči Číně.

3 prvky: posílení obchodních vztahů s Čínou, přizpůsobení historického postoje realitě, zejména v otázce japonské agrese v Číně a snaha o vyvarování se bezpečnostní konkurenci s ČLR.

90. léta: čínské demonstrace vlastní síly nebyly Japonci zrovna vítány. Snaha o převzetí kontroly nad ostrovy Senkaku v roce 1992, testy jaderných zbraní v roce 1995 a rozsáhlé vojenské cvičení u pobřeží Taiwanu a Okinawy.

2008 – u končena rozvojová pomoc poskytovaná Číně Japonskem.

Teritoriální spory Japonska

Literatura

Hoyt, E. P. (2000): Japonsko ve válce. Velký pacifický konflikt. Praha, s. 13 – 219.

Johnson, P (1991): Dějiny 20. století. Praha. (pasáže věnované tématům kurzu)